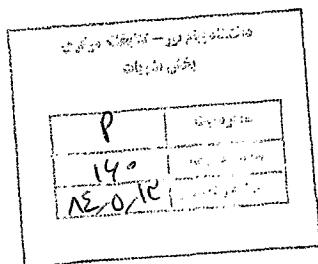

الله
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

٢٠٠٣٢

دانشگاه پیام نور

دانشکده علوم انسانی

گروه زبان شناسی و زبان انگلیسی

پایان نامه :

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته زبان شناسی همگانی

عنوان پایان نامه

بررسی نظام منی نمایش رادیویی

نام مؤلف

مؤگان مخاطبی اردکانی

استاد راهنمای

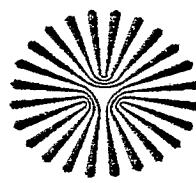
دکتر فرزان سجودی

استاد مشاور

دکتر سید حسن حسینی سروری

خرداد ۱۳۸۴

۲۰۰۳۵

دانشگاه پیام نور

تصویب نامه

پایان نامه تحت عنوان

بررسی نظام متغیر نمایش درایوی

نمره ۱۹۱۵ درجه ۳۰ تاریخ دفاع ۸۴/۲/۱۸

اعضای هیات داوران

نام و نام خانوادگی هیات داوران مرتبه علمی هیات داوران امضاء

۱- آقای دکتر فرزان سحودی استاد دار

۲- آقای دکر سید حسن حسینی سروزی استاد مشاور

۳- سرکار خانم دکتر دوشن استاد داور

۴- سرکار خانم دکتر بلقیس دوشن نماینده گروه دکتر

الحمد لله رب العالمين

حمد وسپاس خدا را که الصاف بیکران او در به شعر
رسیدن این تلاش ، وصف ناشدند است.

تقدیم به مادر عزیزم، پدر همراهانم، همسر بزرگوارم و

نور چشم‌انم نگار و نوید

راهنمایی های

استاد بذرگوار جناب آقای دکتر فرزان سجودی

۹

مساعدت‌های

جناب آقای دکتر سید حسن حسینی سرویری را

سپاسگزارم.

از سرگار خانم دکتر بلقیس روشن مدیر محترم گروه
زبان شناسی که با راهنمایی های خود در طول این
دوره تحصیلی همواره بیارو یا ورم بودند تشکر می نهایم.

تقدیر و تشکر از سرورانی که در سازمان صدا و سیمای جمهوری

اسلامی ایران مرا یاری نمودند :

جناب آقایان:

دکتر حسن خجسته، معاون محترم صدای جمهوری اسلامی ایران

احمد سروری، مشاور معاون صدا

دکتر سید حسن حسینی سروری، ریاست محترم شبکه سراسری

صدا

دکتر محمد رضا جوادی یگانه، ریاست اداره کل تحقیق و توسعه

صدا

آقای مهدی بخشایی، مدیریت انتشارات و اطلاع رسانی اداره کل

تحقیق و توسعه صدا

دکتر نوری، ریاست محترم شبکه جوان

همچنین لازم می دانم تا از رحمات بی دریغ جناب آقای محمد

امیر یار احمدی، سردبیر نهایش های رادیویی، آقایان باقدی و

هرادی در شبکه ی جوان و سرکار خانم ها مصوّلی و عابدین نژاد نیز

تشکر نهایم.

فهرست مطالب

عنوان	صفحته
پیشگفتار	۱
فصل اول : طرح تحقیق	
۱-۱- مقدمه	۵
۲-۱- عنوان تحقیق	۶
۳-۱- مقدمه یا تاریخچه‌ی مختصری از موضوع تحقیق	۶
۴-۱- تعریف موضوع تحقیق	۷
۵-۱- اهداف کلی و آرمانی تحقیق	۷
۶-۱- سؤال و فرضیه اصلی تحقیق	۸
۷-۱- روش انجام تحقیق	۸
۸-۱- محدودیت تحقیق	۸
۹-۱- تعریف کلید واژه های تحقیق	۹
۹-۱-۱- نظام	۹
۹-۲-۱- متن	۹
۹-۳-۱- نمایش رادیویی	۱۰
۹-۴-۱- نشانه	۱۰
۹-۵-۱- ابزار	۱۰
۹-۶-۱- رسانه	۱۱
۹-۷-۱- رسانه‌ی شنیداری	۱۱
۹-۸-۱- گفتار	۱۱
۹-۹-۱- موسیقی	۱۱
۹-۱۰-۱- صدای محیطی	۱۲
۱۰-۱- خلاصه‌ای از سایر فصل‌ها	۱۲
فصل دوم : سابقه‌ی موضوع تحقیق	
۱۱-۱- مقدمه	۱۵
۱۱-۲- مقدمات نشانه شناسی	۱۵
۱۱-۱-۲-۲- تعریف نشانه	۱۷
۱۱-۲-۲-۲- نشانه از دیدگاه سوسور	۱۹

۲۱	۳-۲-۲- نشانه از دیدگاه پیرس
۲۲	۴-۲-۲- نشانه از دیدگاه اکو
۲۴	۵-۲-۲- انواع نشانه
۲۵	۶-۲-۲- نشانه به مثابه متن
۲۷	۷-۲-۲- متن
۳۱	۸-۲-۲- تقسیم بندی بافت و متن
۳۲	۹-۲-۲- رسانه
۳۴	۱-۹-۲-۲- انواع رسانه
۳۵	۱-۱-۹-۲-۲- رسانه های شنیداری
۳۸	۱۰-۲-۲- ابزار
۴۰	۱۱-۲-۲- رمزگان
۴۲	۲-۲- مقدمه ای برنامایش رادیویی
۴۲	۱-۳-۲- تعریف نمایش
۴۵	۲-۳-۲- چگونگی پیدایش نمایش
۴۷	۳-۳-۲- تعریف رادیو، بیان تاریخچه و ویژگی های آن
۵۷	۱-۳-۳-۲- ویژگی های عمومی رادیو
۵۹	۲-۳-۳-۲- ویژگی های اختصاصی هر برنامه ای رادیویی
۶۱	۴-۲-۲- علائم و رمزهای رادیویی
۶۱	۱-۴-۳-۲- کلمات
۶۲	۲-۴-۳-۲- صوت و صدا
۶۵	۳-۴-۳-۲- موسیقی
۶۵	۱-۳-۴-۳-۲- انواع کارکردهای موسیقی
۶۷	۴-۴-۳-۲- سکوت
۶۷	۵-۳-۲- رمز و کد اصلی در رادیو
۷۱	۶-۳-۲- درآمدی بر نشانه شناسی رادیو
۷۱	۱-۶-۳-۲- تحلیل نشانه شناختی متن رادیویی
۷۶	۷-۳-۲- تلفیق نشانه شناسی رادیو و نشانه شناسی لایه ای
۷۸	۴-۲- تعریف گفتمان
۸۰	۱-۴-۲- تحلیل گفتمان به عنوان یک فرآیند
۸۵	۲-۴-۲- تئوری گفتمان و رادیو

۸۶	۳-۴-۲- تحلیل گفتمان
۸۹	۴-۴-۲- گفتمان رادیویی و نشانه های آن
۹۳	۵-۵-۲- تعریف نمایش رادیویی
۹۵	۱-۵-۲- ویژگی های نمایش رادیویی
۹۶	۲-۵-۲- محدودیت های نمایش رادیویی
۹۹	۳-۵-۲- نامحدودیت های نمایش رادیویی
۱۰۰	۴-۵-۲- نمایش رادیویی در قیاس با نمایش صحنه ای
۱۰۲	۵-۵-۲- ساختمان دراماتیک و عناصر کیفی نمایش
۱۰۵	۶-۵-۲- نکاتی بیشتر درباره نمایش رادیویی
۱۰۶	۱-۶-۵-۲- کلام
۱۰۸	۲-۶-۵-۲- موسیقی
۱۱۰	۳-۶-۵-۲- جلوه های صوتی
۱۱۲	۴-۶-۵-۲- سکوت
۱۱۸	۷-۵-۲- تصویر سازی در نمایش رادیویی
۱۱۹	۶-۲- نشانه شناسی نمایش
۱۱۹	۱-۶-۲- مقدمه
۱۲۱	۲-۶-۲- نشانه ها در نمایش
۱۲۲	۳-۶-۲- طبقه بندی نشانه با رویکردی نمایشی
۱۲۶	۴-۶-۲- طبقه بندی نشانه ها به بیانی دیگر
۱۲۷	۵-۶-۲- ویژگی های پیازبانی
۱۳۲	۶-۶-۲- نظریه ای کار گفت

فصل سوم : روش تحقیق

۱۳۹	۱-۳- مقدمه
۱۳۹	۲-۳- روش تحقیق
۱۴۰	۳-۳- روش جمع آوری اطلاعات و نوع وسیله ای جمع آوری
۱۴۰	۴-۳- روش گرد آوری داده ها و نوع وسیله ای جمع آوری
۱۴۰	۵-۳- روش نمونه گیری
۱۴۱	۶-۳- تجزیه و تحلیل داده ها و چگونگی انجام آن

فصل چهارم : یافته های تحقیق

۱۴۳	۱-۱- مقدمه
۱۴۳	۴- نشانه شناسی نمایش رادیویی
۱۴۴	۴-۱- رمزگان گفتار
۱۴۴	۴-۱-۱- کلام نمایش
۱۴۶	۴-۲- رمزگان موسیقی
۱۴۶	۴-۱-۲- موسیقی نمایش
۱۴۸	۴-۳- رمزگان صدای محیطی
۱۴۸	۴-۱-۳- ساندافتک یا جلوه های صوتی
۱۵۰	۴-۴- جمع بندی

فصل پنجم : تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق

۱۵۳	۱-۱- مقدمه
۱۵۴	۵- نمایش رادیویی شماره ۱: «اما من تعطیلات را دوست دارم»
۱۵۴	۱-۲- خلاصه ای از داستان نمایش
۱۵۴	۲-۱- تجزیه و تحلیل صحنه های نمایش
۱۷۸	۲-۲- نتیجه گیری
۱۸۲	۳-۱- نمایش رادیویی شماره ۲: «مترسک»
۱۸۲	۳-۲- خلاصه ای از داستان نمایش
۱۸۳	۳-۳- تجزیه و تحلیل صحنه های نمایش
۲۱۷	۳-۴- نتیجه گیری
۲۲۱	۴-۱- نمایش رادیویی شماره ۳: «در پس دیوار»
۲۲۱	۴-۲- خلاصه ای از داستان نمایش
۲۲۲	۴-۳- نتیجه گیری
۲۲۶	۵-۱- نمایش رادیویی شماره ۴: «عصاره‌ی جوانی»
۲۲۶	۵-۲- خلاصه ای از داستان نمایش
۲۲۸	۵-۳- نتیجه گیری
۲۳۲	۶-۱- نمایش رادیویی شماره ۵: «رگه‌ی سبز حیات»
۲۳۲	۶-۲- خلاصه ای از داستان نمایش
۲۳۴	۶-۳- نتیجه گیری

فصل ششم: نتیجه گیری و پیشنهادها

۲۳۹	۱-۱- مقدمه
۲۳۹	۱-۲- مروری بر فصل های گذشته
۲۴۱	۱-۳- خلاصه ای اهم یافته های تحقیق
۲۴۱	۱-۳-۱- یافته های اصلی تحقیق
۲۴۴	۱-۳-۲- یافته های فرعی تحقیق
۲۴۴	۱-۴- پیشنهادها
۲۴۶	منابع
۲۵۲	پیوست
۲۵۴	واژه نامه فارسی
۲۵۶	واژه نامه انگلیسی

فهرست نمودارها

عنوان صفحه
۱۹ ۱-۲-۲-۲-۲ نشانه
۲۲ ۲-۳-۲-۲-۲ مثلث معنایی آگدن و ریچاردز
۲۸ ۳-۷-۲-۲-۲ متن
۳۳ ۴-۹-۲-۲-۲ رسانه
۳۶ ۵-۱-۹-۲-۲-۲ انواع رسانه
۴۰ ۶-۱۰-۲-۲-۲ ابزار
۷۴ ۷-۱-۶-۳-۲-۲ لایه های دخیل در متن رادیویی
۷۷ ۸-۷-۳-۲-۲-۲ نظام متنی رادیو (بر اساس دو رویکرد نشانه شناسی لایه ای و نشانه شناسی رادیو)
۱۳۰ ۹-۵-۶-۲-۲-۲ احساسات مربوط به ویژگی های پیرازبانی (زبرزنگیری) (داویتزر ۱۹۶۴)
۱۴۵ ۱-۱-۱-۲-۴-۲-۴ کلام در نمایش
۱۴۸ ۲-۱-۲-۴-۲-۴ موسیقی در نمایش
۱۴۹ ۳-۱-۳-۲-۴-۲-۴ جلوه های صوتی در نمایش
۱۵۱ ۴-۲-۴-۲-۴-۲-۴ نظام متنی نمایش رادیویی و نشانه های آن

چکیده

این پایان نامه با عنوان «بررسی نظام متنی نمایش رادیویی» به بررسی امکانات متنی و نشانه‌شنایختی نمایش رادیویی می‌پردازد. هدف اصلی، مطالعه‌ی ویژگی‌های منحصر به فرد ژانر نمایش رادیویی و شرایط خاص حاکم بر چنین برنامه‌هایی در حکم متونی که برای مخاطبان رادیو تولید و ارسال می‌شود، می‌باشد. در حقیقت برآئیم تا بینیم چگونه در غیاب تصاویر گفتار، موسیقی و صدای محیطی کمک می‌کنند تا فضای نمایشی باور پذیری داشته باشیم. می‌خواهیم بدانیم چگونه موسیقی فضای آفرینی می‌کند، چگونه شخصیت‌های دراماتیک در قالب گفتار عینیت می‌یابند و چگونه صدای محیطی موقعیت را مشخص می‌کنند.

این تحقیق توصیفی که از نوع بررسی میان موردی می‌باشد، به روش کتابخانه‌ای - میدانی صورت گرفته است. هدف، مطالعه‌ی نظام نشانه‌ای نمایش‌های رادیویی است. در این تحقیق پنج نمایش رادیویی بررسی شده‌اند که گزینش آنها با توجه به حجم نمونه به روش نمونه گیری تصادفی ساده و به شیوه‌ی قرعه‌کشی انجام شده است. برای گردآوری اطلاعات از مطالعات کتابخانه‌ای (شامل کتب، مجلات و پایان نامه‌ها) بهره گرفته ایم. برای گردآوری داده‌ها، پنج نمایش رادیویی ضبط شده‌اند که در پیوست بدانها اشاره خواهد شد؛ همچنین لوح فشرده حاوی نمایشها ضمیمه‌ی پایان نامه است. داده‌های گردآوری شده بر اساس نظریه‌های تحلیل گفتمان و نشانه‌شناسی بررسی شده‌اند.

آنچه از انجام این تحقیق حاصل شد به این شرح می‌باشد:

- ۱- گفتار نمایش رادیویی اطلاعاتی در مورد زمان، مکان، وقایع و اشیاء می‌دهد، ویژگی‌های شخصیت دراماتیک اعم از ویژگی‌های فردی، حالات و روابط شخصیت را مشخص می‌کند، به بیان کنش می‌پردازد، مختصات مکانی شخصیت‌ها (دوری و نزدیکی آنها به یکدیگر) را شکل می‌دهد و عامل حرکت شامل حرکت زمان، حرکت مکان و حرکت اشخاص را نشان می‌دهد و به این ترتیب به تحقق دنیای درام کمک می‌کند.

۲- صدای میکروفون در نمایش رادیویی در ایجاد بافت موقعیت نقش به سزاگی دارند. در حقیقت «طراحی صحنه» در اینگونه نمایش‌ها بر عهده‌ی صدای میکروفون است. همچنین زمان، مکان، وقایع و اشیاء را نشان می‌دهند، بیانگر کنش هستند و در کنار عامل کلام، حالات اشخاص را نیز می‌نمایانند.

۳- موسیقی نمایش رادیویی شامل موسیقی بین صحنه‌ها و موسیقی ما بین کلام است. نوع اول گذر زمان، گذر مکان و تغییر صحنه را نشان می‌دهد، ایجاد فاصله می‌کند و همچنین موقعیت را تقویت می‌نماید. نوع دوم در تقویت موقعیت حائز اهمیت فراوان است.

در کنار عوامل یاد شده، باید به عوامل پیرا زبانی و از جمله صدای غیر کلامی نیز اشاره کرد که در نمایش رادیویی، از اهمیت خاصی برخوردارند. این دو مورد، حالات اشخاص دراماتیک را نشان می‌دهند. افزون بر این، صدای غیر کلامی در کنار عامل کلام و یا به تنها، علاوه بر نشان دادن حالات، بیانگر کنش نیز می‌باشد.

نیز، در بررسی وجود انواع نشانه در نمایش رادیویی، دریافتیم که هر سه نوع نشانه یعنی نشانه‌های شمایلی، نمایه‌ای و نمادین را در اینگونه نمایش‌ها می‌توان یافت. مثلًاً صدای میکروفون می‌تواند نشانه‌ی شمایلی باشد و هم نشانه‌ی نمایه‌ای؛ موسیقی گاهی نشانه‌ی نمایه‌ای در خود دارد و بیان «عنوان نمایش» لابه‌لای بعضی نمایش‌ها، بارزترین نشانه‌ی نمادین نمایش رادیویی می‌باشد.

سرانجام با مطالعات انجام شده، به نظر می‌رسد که به شناخت گسترده‌تری از چگونگی کارکرد عوامل بخیل در آفرینش درام رادیویی دست یافته‌ایم.

در پایان لازم به ذکر است که نظام، متن، رسانه‌ی شنیداری، رادیو، نمایش رادیویی، گفتار، موسیقی، صدای میکروفون، عوامل پیرا زبانی و صدای غیر کلامی، نشانه، نشانه شمایلی، نشانه نمایه‌ای و نشانه‌ی نمادین از جمله مفاهیم کلیدی این تحقیق می‌باشند.

پیشگفتار

در سالهای اخیر در زمینه‌ی تحلیل نمایش و شیوه تأثیرگذاری و معنا رسانی آن، اندیشه‌های تازه و مهمی بروز یافته است. یکی از این نگرش‌ها، نگرش نشانه شناختی به مقوله‌ی نمایش می‌باشد. این نگرش در بنیاد کاربردی است زیرا، چگونگی کارکرد هر چیز را جویا می‌شود و تلاش دارد تا با بررسی نشانه‌هایی که برای به دست آوردن تأثیر بلخواه به کار رفته اند، پاسخهای بسیار عملی بیابد. این رویکرد بیش از آنکه ویژه و ذهنی گرا باشد، نظام مند و روش دارد.

نشانه‌شناسی، شاخه‌ای از دانش بشری است که موضوع آن نشانه‌ها و چگونگی کاربرد آنها برای ارتباط میان انسان‌ها و برای معناست. به عقیده نشانه‌شناسان، اگر اثر هنری را نوعی عمل ارتباطی میان انسان‌ها بدانیم و اگر بتوانیم فرآیندی واقعی را که در این عمل ارتباطی صورت می‌گیرد تجزیه و تحلیل کنیم، امکان دارد به شیوه‌ای کاملتر و احتمالاً عینی تر برای بحث درباره آثار هنری دست یابیم، منظور تجزیه و تحلیل آن چیزی است که واقعاً میان فرستنده و دریافت‌کننده پیام صورت می‌گیرد. نشانه‌شناسی نمایش به شکل کنونی در آغاز سده‌ی بیستم و نخست با کارهای منتقدان شکل گرای روسی پا گرفت. امروز بیش از پیش این نیاز را حس می‌کنیم که بدانیم نمایش چه چیزهایی را می‌تواند (یا نمی‌تواند) بیان کند، پیامهایش را چگونه شکل می‌دهد، برای انتقال این پیامها به مخاطبین از چه فنونی استفاده می‌کند و چگونه مخاطبین می‌توانند معنای این پیام‌ها - صریح یا ضمنی، خودآگاهانه یا نیمه‌خودآگاه - را دریابند.

اگر رسانه‌های نمایشی را با برخی از روشها و ابزارهایی که نشانه‌شناسی در اختیارمان قرار داده است بنگریم می‌توانیم برای درک و دریافت انتقادی نمایش، دیدگاهی ملموس و بسیار عملی بیابیم. موضوع این دیدگاه نشانه‌شناسی آن است که نمایش با چه نشانه‌هایی اطلاعات بنیادینی را ارائه می‌دهد که داستان نمایش به تدریج از طریق آن پی‌ریزی می‌شود و شخصیت و زمان و مکان رویداد و حوالشی را که طرح داستانی یا «پیرنگ» آن را شکل می‌دهند، ترسیم می‌کند. از این رو، این دیدگاه می‌تواند روندی

را روشن و آشکار سازد که مخاطبین از طریق آن ، پیرنگ بنیادین رویداد نمایش را درمی یابند. بر اساس همین دیدگاه نشانه شناختی، نمایش رادیویی را مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهیم تا در یابیم عناصر یک نمایش رادیویی از جمله زبان گفتگوها ، موسیقی و صدای های محیطی و نیز بسیاری از نشانه های دیگر ، هر یک به روش خود به پیدایش «معنا»ی آن نمایش یاری می رساند . در واقع هر نمایش رادیویی را ، درکمترین حد ، در بنیاد باید روندی دانست که اطلاعاتی را درباره رویدادهای آن به شنونده انتقال می دهد. هر عنصر نمایش را می توان نشانه ای دانست که بخشی از معنای کلی یک صحنه ، یک رخداد ، یا یک لحظه رویداد را در خود دارد .

حال که می دانیم نمایش رادیویی عملی است که نیازمند استفاده از نشانه ها و نظام های نشانه ای است و می توانیم نقش هر یک از عناصر را در خلق معنای نمایشی به روشنی تبیین کنیم، به ابزاری بسیار مفید و کارآمد دست خواهیم یافت. این ابزار هم به کار آفرینندگان درام می آید و هم به کار هر یک از شنوندگان که بخواهد با آگاهی انتقادی ، به نمایش گوش فرا دهند. در عین حال چنانچه این دیدگاه های نشانه شناسی به زبانی ساده تر بیان شود، می تواند برای کارگردانان ، بازیگران ، افکتورها ، صدا پردازان و سایر عوامل کمک بسیار بزرگی باشد . حتی در ابتدا ترین سطح ، می تواند این عوامل را وادارد تا درباره آنچه به گونه ای شهودی و غریزی انجام می دهند، تفکر و تأمل کنند .

در نهایت باید گفت که تجزیه و تحلیل نشانه ها و نظام های نشانه ای و دانستن اینکه چگونه نشانه هایی و کدام نظامهای نشانه ای در فلان کار نمایشی عمل می کند و چگونگی درآمیختن و تأثیر و تأثیردیالکتیکی آنها ، کاربردی ترین دیدگاه در برابر عملی ارتباطی است که هر نمایش رادیویی در پی آن است . با تجزیه و تحلیل اینکه کدام نشانه ها و نظام های نشانه ای و با کدام تأثیر و تأثر در یک نمایش عمل می کند و دست کم به گونه ای بالقوه و ذهنی گیرندگان آن پیام را درگیر می سازند، می توان معیاری به دست آورد تا روشنتر دریابیم که در رویداد های هنری همچون نمایش واقعاً چه روی می دهد.

لذا برای دستیابی به آگاهی های بیشتر در این زمینه لازم است تا نظام سنتی نمایش رادیویی مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. آن هم به این دلیل که متقدان و پژوهشگران، متن را عنصر بنیادین نمایش و زمینه اصلی این کنش تقليدی به حساب می آورند. در واقع هر نمایش عناصر معنا آفرین بسیار مهمی را در خود دارد مانند معنای بنیادین قاموسی خود واژه ها، معنای نحوی آنها، معنای ارجاعیشان به مواردی در جهان «واقعی» و به کوتاه سخن همه شیوه هایی که با آنها معنای گفتگوها روزمره از یکی به دیگری می رسد.

فصل اول : طرح تحقیق

اثر خلاق رادیویی ، به جای ارائه تصویر ،
آن را در ذهن شنونده برمی انگیزند .

« دونالد مک وینی »